

Ваніна Яна Адольфівна,
к. держ. упр., доц.,
доцент кафедри економічної політики та менеджменту,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків
ORCID 0000-0003-3587-4886;

Косенко Аліса Володимирівна,
к. держ. упр., доц.,
доцент кафедри економічної політики та менеджменту,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків
ORCID 0000-0002-4006-2295

УДК 351

doi: 10.34213/tp.21.02.08

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Наведено результати дослідження та узагальнення теоретичних засад соціальної відповідальності бізнесу. Уточнено поняття “соціальна відповідальність бізнесу”. Розкрито відмінності між термінами “соціальна відповідальність бізнесу” та “корпоративна соціальна відповідальність”. Визначено основні моделі та форми соціальної відповідальності бізнесу та схарактеризовано особливості української моделі. Досліджено та показано рейтинги найкращих програм КСВ, що реалізуються в світі та Україні. Схарактеризовано чинники, що впливають на становлення та розвиток соціальної відповідальності українського бізнесу. Визначено пріоритетні напрями розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні.

Ключові слова: бізнес, підприємництво, компанія, зацікавлені сторони, соціальна відповідальність, корпоративна соціальна відповідальність, модель, ISO 26000, Глобальний договір ООН, GRI, CSR-reports, суспільство, уряд, держава.

Постановка проблеми. У сучасному світі соціально відповідальна діяльність бізнесу є правилом, якого дотримується значна кількість великих, середніх і навіть малих компаній по всьому світу. Ефективна реалізація соціальної відповідальності підприємств має значний потенціал у вирішенні цілої низки суспільно значущих проблем сьогодення щодо забезпечення економічної, соціальної та екологічної безпеки держави через зниження рівня безробіття, підвищення ефективності реалізації виробничого потенціалу, підтримку соціального балансу в суспільстві.

Корпоративна соціальна відповідальність (*далі – КСВ*) компаній – термін, що з’явився в українському бізнес-середовищі зовсім недавно, – сьогодні є одним із ключових показників успішності, критерієм оцінювання прогресивності бізнесу і прихильності його власників до європейських стандартів. Особливо важливим і показовим є розуміння принципів КСВ у період криз та надзвичайних ситуацій, на кшталт карантину через COVID-19, коли соціальна відповідальність фірми або компанії стає в рази важливішою для всього суспільства.

З огляду на надзвичайну суспільну та економічну користь, що містить у собі соціальна відповідальність бізнесу (*далі – СВБ*), проблематика її розвитку належить до сфери особливої уваги органів державної влади багатьох країн світу, провідних міжнародних організацій, видатних науковців.

© Ваніна Я. А., Косенко А. В., 2021

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні теоретичні та емпіричні дослідження КСВ та моделей її реалізації широко представлено у працях відомих зарубіжних вчених: Д. Бадена, Г. Бекера, М. Беррі, Х. Боуена, Х. Дженкінса, П. Друкера, М. Карстена, А. Керолла, Ф. Котлера, А. Крамера, Дж. Крістенсена, А. Мартіна, П. Мартінеза, Дж. Остіна, М. Портера, М. Фрідмена, Р. Хізрича, Т. Хоскінса, А. Шерера, Й. Шумпетера та ін.

Актуальні питання соціалізації економіки та розвитку соціальної відповідальності бізнесу знайшли своє відображення у працях сучасних українських учених: А. Бержаніра, З. Варналія, А. Вітковської, З. Галушки, О. Грішнкової, О. Доніка, А. Колота, А. Кудінової, П. Кулаковського, С. Мірошника, А. Музиченка, В. Полухіна, Л. Петрашка, Ю. Саєнка, А. Самійленка, В. Шаповала та ін.

Незважаючи на значний масив наукових розробок з цієї проблематики, різні концепції, моделі та сутнісні характеристики, які вже були сформульовані сучасними науковцями, найбільш повне уявлення про СВБ може бути отримано в разі комплексного підходу до її дослідження в різних аспектах. Отже, питання визначення змісту категорії СВБ та її ролі у національній економіці є актуальними та потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Автори мають на меті аналіз та висвітлення концептуальних засад реалізації соціальної відповідальності бізнесу та визначення пріоритетів розвитку її вітчизняної моделі на сучасному етапі в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна відповідальність – це механізм допомоги суспільству та одночасно розвитку бізнесу. Її, без сумніву, можна вважати філософією бізнесу ХХІ ст. Майже всі дослідники феномену підприємництва (Р. Кантільон, А. Маршалл, Й. Шумпетер, І. Кірцнер) звертали увагу на його соціальну функцію, яка мала різне змістовне наповнення залежно від історичного розвитку бізнесу. Термін “соціальна відповідальність підприємництва” з’явився ще в 1900 р. і був уперше сформульований А. Карнегі в його книзі “Євангеліє багатства”. У науковий та практичний обіг це поняття увійшло лише у післявоєнний період, коли західні країни розпочали будівництво держави “загального добробуту”.

Початковим етапом розвитку КСВ вважаються 1920–1950 рр. У цей період з’являється відома робота Пітера Друкера “Практика менеджменту”, у якій він розглядав громадську відповідальність як один із восьми ключових чинників досягнення бізнес-цілей [3]. Визначним здобутком цього періоду стала наукова робота Г. Боуена (Howard R. Bowen) “Соціальна відповідальність бізнесмена”, опублікована в 1953 р. Автор вважав, що соціальна відповідальність (*далі – СВ*) полягає в “реалізації такої політики, прийняття таких рішень чи слідування такій лінії поведінки, які були б бажаними для цілей та цінностей суспільства” [10].

Відповідальність, як загальна соціологічна категорія, означає усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для суспільства і соціального розвитку, вчинків особи з погляду інтересів суспільства або певної групи [7, с. 18].

Відповідальність підприємств – це зобов’язання юридичних осіб (фірм, організацій, господарських товариств, органів господарського управління тощо) відповідати за свої дії (дії підрозділів і конкретних посадових осіб). Основними прикладами сфер відповідальності підприємств є: дотримання зобов’язань перед партнерами і працівниками; виконання зобов’язань перед бюджетом; до-

тримання вимог податкового законодавства; відповідальність за якість і безпеку товарів (послуг, робіт); дотримання відповідних стандартів; відповідальність за використання земель та інших природних ресурсів; відповідальність за шкоду, заподіяну працівникам підприємства, тощо [7, с. 18].

Процес розвитку суспільних, економічних, соціокультурних відносин у суспільстві, а також науково-технічний прогрес поступово приводить до еволюції соціальної функції бізнесу, розуміння її суті та форм реалізації. При цьому в сучасному світі значно підвищується громадський попит на висвітлення прозорості ведення бізнесу, його соціально та екологічно активності. Підприємства повинні поєднувати прибуткові види діяльності з діяльністю, що приносить користь суспільству. Соціально відповідальна компанія не повинна працювати виключно для максимізації прибутку, а має приймати рішення та виконувати дії, які є прийнятними з точки зору цілей і цінностей суспільства, тобто допомагати йому.

У 2010 р. було прийнято Керівний стандарт з СВ – ISO 26000:2010. Близько 450 експертів із 99 країн світу розробляли цей стандарт, який є першим усесвітньо узгодженим керівництвом для реалізації СВ будь-якою організацією [8].

За визначенням, наведеним в ISO 26000, СВ – це відповідальність підприємства за вплив його рішень та дій на суспільство, навколишнє середовище шляхом прозорості та етичної поведінки, яка сприяє сталому розвитку, а також здоров'ю та добробуту суспільства; враховує очікування зацікавлених сторін; відповідає чинному законодавству та міжнародним нормам поведінки [8]. Зацікавленими сторонами є юридичні та фізичні особи (так звані стейкхолдери), які мають легітимний інтерес до діяльності компанії, залежать від неї та можуть на неї впливати.

Переважну більшість сучасних досліджень феномену СВБ присвячено вирішенню актуальних проблем становлення та розвитку саме КСВ, оскільки сучасні бізнесові компанії та великі корпорації мають найбільш перспективний інструментарій впливу на життя суспільства не тільки на мікрорівні, а й у глобальному масштабі.

За визначенням Європейської Комісії, КСВ – це “концепція, згідно з якою компанії інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та взаємодію із зацікавленими сторонами на добровільній основі” [4].

Фактично ці два терміни визначають одну й ту саму концепцію ведення бізнесу. Але СВБ характеризує загальне розуміння цього процесу, а КСВ – Корупція спотворює ринки та розподіл ресурсів і може призвести до зниження економічної ефективності та економічного зростання з таких причин:

1. Корупція знижує здатність уряду встановлювати необхідні регулятивні заходи контролю та перевірки для виправлення збоїв у роботі ринку. Тоді регулятор не може задовільно виконувати свою регуляторну роль у відношенні банків, лікарень, розподілу продуктів харчування, транспортної діяльності, фінансових ринків тощо. Коли державне втручання мотивовано корупцією, як, наприклад, коли уряд створює монополії для приватних інтересів, воно, швидше за все, посилить наявні збої ринку.

2. Корупція спотворює стимули. Як уже згадувалося, в умовах корупції найбільш здібні індивідууми спрямовують свою енергію на пошук ренти і на корупцію, а не на виробничу діяльність.

3. Вона діє як довільний податок (з високими соціальними витратами). Випадковий характер корупції створює великий надмірний тягар, оскільки до витрат ведення переговорів та виплати хабаря додається вартість пошуку тих, кому повинно бути виплачено хабар. Окрім того, договірні зобов'язання, що забезпечуються виплатою хабаря, з більшою ймовірністю порушуються в умовах децентралізації корупції.

4. Корупція знижує або спотворює основоположну роль держави в таких сферах, як виконання контрактів та захист прав власності. Коли громадянин через корупцію позбавлено можливості здійснювати свої майнові права, ця основоположна роль уряду спотворюється, що може негативно позначитися на зростанні.

5. Вона знижує легітимність ринкової економіки і демократії. Насправді критика, яка лунає в багатьох країнах, особливо в країнах з перехідною економікою, проти демократії та ринкової економіки, мотивована існуванням корупції. Таким чином, корупція може сповільнити або навіть заблокувати рух до демократії та ринкової економіки.

6. І, нарешті, корупція, швидше за все, призведе до зростання бідності, оскільки вона знижує можливості бідних верств населення отримувати дохід.

У багатьох країнах (наприклад, Російській Федерації та Індонезії) підприємства, особливо дрібні, змушені платити чиновникам за дозвіл працювати. В Індонезії існує термін для таких платежів (*pungli*), і, згідно зі звітом, ці платежі можуть підвищити витрати на ведення бізнесу для малих підприємств на цілих 20 % від загальних операційних витрат. Це еквівалентно накладенню дуже високих податків із продажів на ці підприємства. Аналогічну інформацію було подано по РФ та Україні, але проблема може бути набагато більш поширеною [14].

Зростання корупції часто є примусом для дрібних підприємств, особливо для нових, які часто зазнають утисків із боку чиновників і податкових інспекторів, змушуючи їх робити значні платежі. Тиск на нові підприємства часто виявляється з боку чиновників місцевих органів влади шляхом встановлення високих платежів: на юридичне оформлення, на ліцензії та дозволи. Ці чиновники також спричиняють високі витрати часу, який керівники підприємств повинні використати на виконання численних вимог. Тягар цих витрат, швидше за все, ляже на плечі малих підприємств, оскільки вони працюють на набагато більш конкурентному ринку, ніж великі, так що їм складніше переказати ці витрати на своїх клієнтів. Оскільки малі підприємства є локомотивом зростання в більшості країн, перешкоди на шляху їхнього створення та зростання призводять до ослаблення економіки, особливо в країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою.

Великі підприємства можуть легше захистити себе від проблем корупції, тому що:

- володіють спеціалізованими відділами, на які покладено функції комунікації з органами публічної влади;

- можуть використовувати “фасилітаторів” – людей, які допомагають знаходити рішення в умовах непрозорих правил та податкового законодавства;

- розмір робить їх більш стійкими до тиску з боку дрібних чиновників;

- вони можуть використовувати свою політичну владу для здійснення впливу на відповідних осіб в органах публічного управління або для

здійснення діяльності, пов'язаної з пошуком ренти, недоступної іншим. Наприклад, вони можуть використовувати подарунки або хабарі, замасковані під політичні пожертви, для придбання ринкової влади за рахунок зниження конкуренції або для отримання податкових пільг, субсидованих кредитів або інших переваг.

Недавні реформи, такі як лібералізація торгівлі, у багатьох країнах усунули перешкоди на шляху економічного зростання, характерні для попередніх періодів. Однак ці перешкоди були нав'язані головним чином національними урядами. Імовірно, вони були більш важливі для великих підприємств, які з більшою ймовірністю вестимуть торгівлю за кордоном та працюватимуть на всій території країни. Ці реформи не привели до значного скорочення багатьох нормативних актів, контролю, непрозорих податків і зборів, що накладаються місцевими органами влади, профспілками, професійними групами тощо. Це, ймовірно, найбільш важливі перешкоди для малих підприємств.

Останніми роками в низці досліджень із використанням перехресного аналізу та наявних індексів корупції було отримано важливі кількісні результати про вплив корупції на економічні змінні. Ці результати свідчать про те, що корупція негативно впливає на темпи зростання країн.

Було встановлено, що корупція має такі наслідки:

- скорочуються інвестиції та, у підсумку, знижуються темпи зростання [10]. Передбачається, що таке скорочення інвестицій викликане більш високими витратами та створеною невизначеністю. Зниження темпів зростання є прямим наслідком зниження рівня інвестицій. Інакше кажучи, в основі аналізу лежить виробнича функція, яка робить зростання функцією інвестицій;

- скорочуються витрати на освіту та охорону здоров'я;

- збільшуються державні інвестиції, оскільки державні інвестиційні проекти легко піддаються маніпуляціям з боку високопоставлених чиновників з метою отримання хабарів [13]. Корупція також спотворює вплив промислової політики на інвестиції;

- скорочуються витрати на експлуатацію та технічне обслуговування з причин, аналогічних тим, які скорочують витрати на освіту та охорону здоров'я [Там само];

- знижується продуктивність державних інвестицій та інфраструктури держави [Там само];

- зменшуються податкові надходження, головним чином через вплив корупції на податкове адміністрування та на митницю, зменшуючи здатність уряду здійснювати необхідні державні витрати [Там само];

- зменшуються прямі іноземні інвестиції. Чим менш передбачуваний рівень корупції (чим вище її дисперсія), тим більше її вплив на прямі іноземні інвестиції [17].

Таким чином, зростання корупції та її непередбачуваність еквівалентні зростанню податкової ставки на підприємства. Веї Шанг-Джін приходять до висновку, що підвищення індексу корупції з рівня Сінгапуру до рівня Мексики еквівалентно підвищенню граничної податкової ставки на підприємства на 20 відсоткових пунктів.

Багато чинників, що сприяють корупції, як правило, більш поширені в бідніших країнах та в країнах із перехідною економікою. Отже, у певний момент часу економічний розвиток знижує рівень корупції.

Окремим країнам (Сінгапур, ОАР, Гонконг, Португалія) вдалося значно знизити рівень корупції. Отже, уряди не повинні бути фаталістичними або пасивними щодо корупції. При цілеспрямованих та рішучих зусиллях корупцію можна скоротити, але не звести до нуля. Повне викорінення корупції було б занадто витратним як із точки зору ресурсів, так і з точки зору інших способів. Наприклад, для цього може знадобитися надмірно висока заробітна плата в державному секторі, серйозні правові або організаційні зміни, надмірне обмеження громадянських прав або дуже суворі ефективні заходи покарання. Оптимального теоретичного рівня було б досягнуто в тому випадку, коли б граничні соціальні витрати, пов'язані з подальшим скороченням корупції, дорівнювали граничній соціальній вигоді від такого скорочення. Таким чином, рівень корупції залишиться вище нуля в усіх країнах. Насправді, імовірно, жодна країна не вільна від корупції.

Складність у боротьбі з корупцією полягає в комплексному характері причин її виникнення і тривалості в часі для її подолання. Саме тому ефективна стратегія боротьби з корупцією має бути комплексною і охоплювати всю систему відносин, у якій вона виникає, а заходи не можуть бути однобічними і включати дії лише в одній сфері (наприклад, підвищення заробітної плати працівників державного сектору, збільшення штрафів або створення антикорупційного бюро).

Будь-яка реалістична стратегія повинна починатися з чіткого визнання того, що існує як попит на корупцію, так і її пропозиція. І, як і у випадку з попитом та пропозицією, важливу роль відіграє ціна. Різні стимули визначають еластичність цих функцій попиту та пропозиції. У базовому випадку хабародавець готовий заплатити посадовій особі хабар за певні дії (зниження вартості або збільшення вигоди). Своєю чергою, чиновник в обмін на ці дії бажає компенсації ризику й додаткових зусиль. Однак чиновник є представником держави в усій сукупності її дій, виконуваних численними установами, що становлять публічний сектор. Значною мірою саме держава реалізацією державної політики та діями створює середовище та стимули, які впливають на тих, хто дає хабаря, а також тих, хто його приймає чи вимагає. Звичайно, не маються на увазі випадки, коли корупція є примусовою та відображає тиск державних чиновників чи приватних осіб [6].

В ідеальній бюрократії, описаній М. Вебером, державний чиновник (як агент держави) є вірним виконавцем мандата та інструкцій, які він отримує від держави (принципала). Державна посадова особа – це всього лише прямий та легітимний канал взаємин між державою та громадянином. Він не буде спотворювати відносини між державою та громадянином [16]. У цьому світі М. Вебера не виникне жодних проблем із чиновниками як представниками держави. На жаль, у реальному світі веберіанська бюрократія зустрічається рідко, частково тому, що дії та політика держави не завжди прозорі, а частково – через особливості самих бюрократій. Громадяни можуть ставити під сумнів законність деяких дій держави, приписуючи їм пошук ренти з боку державних чиновників, а не переслідування громадських інтересів. Держава могла де-факто розпастися на декілька центрів влади (міністерства, державні підприємства, незалежні установи, субнаціональні уряди тощо), кожен з яких переслідував би декілька специфічних інтересів. Іноді

політика цих центрів влади не узгоджується між собою, а інструкції, які виходять від цих державних центрів, суперечать одна одній. Особливо це стосується податкових службовців у країнах з децентралізованою фіскальною системою. У цих ситуаціях чиновники можуть зазнати суперечливого тиску з боку національного уряду та місцевого самоврядування.

Іноді суперечливість і недосконалість інструкцій із реалізації державної політики дають підстави вважати, що розробники політики (представники вищої ланки управління) не мають чіткого розуміння шляхів її здійснення або, можливо, не бажають повної прозорості своїх дій. Повна прозорість політичних процесів може передбачати зменшення повноважень для конкретних осіб, відповідальних за розроблення політики, у тому сенсі, що їхня свобода розсуду в питаннях здійснення впливу на добробут конкретних груп населення скорочується. Таким чином, боротьба з корупцією не відрізняється і не залежить від реформи держави, оскільки деякі заходи щодо скорочення корупції є одночасно і заходами, що змінюють характер держави. Саме це і підтверджується практикою управлінської діяльності.

Зазвичай вважається, що рівень відносної заробітної плати в державному секторі є важливою змінною величиною ступеня корумпованості в країні. Сінгапур – країна з низьким рівнем корупції – має одні з найвищих показників заробітної плати державних службовців (зарплати міністрів найвищі у світі). Державна служба Сінгапуру невелика і має високий статус.

Низьку (порівняно з приватним сектором) заробітну плату в державному секторі можна пояснити нерациональним збільшенням чисельності працівників в системі органів державної служби. У таких ситуаціях нереально і нерозумно пропонувати просте збільшення реальної заробітної плати без попереднього зменшення чисельності державних службовців. У той же час потрібно враховувати наявну в окремих країнах практику скорочення безробіття за рахунок наймання працівників до державного сектору.

Заслуговує на увагу й питання різниці в оплаті праці. Багато урядів намагаються знизити розбіжності в зарплаті своїх працівників. У деяких країнах співвідношення між найвищими і найнижчими зарплатами зменшилося до трьох, що набагато менше, ніж у приватному секторі. Метою згаданого заходу є намагання запобігти втраті найбільш кваліфікованих і чесних працівників, які переходять на роботу до приватного сектору.

Прийнято вважати, що посилення покарань за корупційні діяння знизить рівень корупції в країні. Однак введення більш суворих покарань може призвести до виникнення проблем з асоціаціями працівників, профспілками, судовою системою тощо. Крім того, існує небезпека використання цього засобу для переслідування політичних опонентів. Інакше кажучи, покарання може бути застосовано вибірково або, що ще гірше, їх може бути використано у зв'язку зі сфабрикованими звинуваченнями. У демократичних суспільствах покарання накладаються тільки після часто тривалого і дорогого процесу, унаслідок чого керівники корумпованих посадових осіб неохоче ініціюють покарання та закривають очі на невеликі акти корупції.

Прийнято вважати також, що корупційні акти стимулюються недоліками нормативного регулювання. Деякі види квазіфіскальних норм часом замінюють собою податкові та видаткові дії. Необхідно відзначити, що

в деяких країнах, які вважаються найменш корумпованими (наприклад, у Швеції, Данії, Канаді), податковий тягар є одним із найвищих. Проте деякі з країн із найвищими показниками корупції (наприклад, Нігерія, Пакистан, Бангладеш, Китай, Венесуела) мають одні з найнижчих показників податкового тягара. В останній групі країн квазіфіскальні норми (тобто норми, які замінюють собою оподаткування й витрати) замінюють податки та державні витрати. Таким чином, для зниження рівня корупції ці країни повинні скасувати ці квазіфіскальні норми і, в разі необхідності, замінити їх політикою в галузі оподаткування та витрат. Однак у цих країнах переважає квазіфіскальне регулювання, їм буде важко істотно підвищити рівень оподаткування. Отже, можна стверджувати, що боротьба з корупцією потребує перегляду підходів і засобів здійснення державної політики.

Податкові стимули, особливо коли вони припускають дискреційні рішення з боку державних посадових осіб, створюють умови, у яких розвивається корупція. У цій ситуації доцільним виглядає скасування податкових стимулів і заміна їх податковими системами з широкою базою і більш низькими ставками. На жаль, політика, здійснювана деякими урядами, вимагає використання цих стимулів. Тому політика боротьби з корупцією вимагає знову ж таки реформування державної політики.

Корупція часто супроводжує надання державою товарів та послуг за цінами, нижчими від ринкових. Це часто відбувається з кредитами, іноземною валютою, цінами на комунальні послуги, державним житлом, вищою освітою, послугами охорони здоров'я тощо. Низькі або нульові ціни створюють надлишковий попит і необхідність унормувати товар або послугу. А отже, підвищення цін до оптимального рівня, коли це можливо, усунуло б або зменшило корупцію.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, боротьба з корупцією не може йти у відриві від державного реформування. Важливо відзначити, що корупція буде знижуватися лише в тих країнах, де уряди готові скоротити свої функції.

У будь-якому випадку, ефективна стратегія, спрямована на скорочення масштабів корупції, потребує політичної волі до її здійснення й активної діяльності за такими напрямками:

1. Формування у керівництва держави та державного апарата нульової терпимості до корупційних проявів.

2. Зміни в політиці, що знижують попит на корупцію, через скорочення масштабів регулювання та таких заходів політики, як податкове стимулювання, а також шляхом збереження максимально прозорих та вільних від дискримінації заходів.

3. Зниження пропозиції корупції шляхом підвищення заробітної плати в державному секторі, збільшення стимулів до чесної поведінки, введення системи контролю та штрафів для державних службовців.

4. Вирішення питання фінансування політичних партій.

Спільноти можуть багато зробити для зниження інтенсивності корупції, але жодна з дій не матиме наслідком повного її викорінення. Необхідні заходи можуть вимагати серйозних змін у здійсненні всієї державної політики.

Список використаних джерел

1. Вакун С., Сабецька Т. Корпоративна соціальна відповідальність: поняття, тенденції розвитку та вітчизняна практика. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/4571/1/%D0%92%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BD.pdf> (дата звернення: 03.05.2021).
2. Глобальний договір ООН. URL: <http://www.globalcompact.org.ua>. (дата звернення: 03.05.2021).
3. Друкер П. Практика менеджмента. *Електронная библиотека* : вебсайт. URL: <https://altairbook.com/books/6835753-praktika-menedjmenta.html> (дата звернення: 03.05.2021).
4. Зелена книга Комісії Європейських Співтовариств. URL: http://www.rspenergy.ru/main/static.asp?art_id=1552 (дата звернення: 03.05.2021).
5. Названо найбільш соціально активну компанію світу. *Business.ua* : вебсайт. URL: <https://business.ua/news/6545-nazvano-najbilsh-sotsialno-aktivnu-kompaniyu-svitu> (дата звернення: 03.05.2021).
6. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Київ : Нац. техн. ун-т України "Київський політехнічний інститут". 2015. 180 с.
7. Посилкіна О. В., Братішко Ю. С. Соціальна відповідальність : конспект лекц. для здобувачів вищ. освіти екон. спеціальностей. Харків : НФаУ. 2018. 152 с.
8. Стандарти по корпоративной социальной ответственности. URL: <http://www.ksovok.com/standarts.php> (дата звернення: 03.05.2021).
9. ТОП-25 Лучших программ КСО. *DSnews* : веб-сайт. URL: https://www.dsnews.ua/vlast_deneg/top-25-luchshih-programm-kso-27072020-393543 (дата звернення: 03.05.2021).
10. Bowen H. R. *Social Responsibilities of the Businessman*. N. V. : Harper & Row, 1953. 198 p.
11. DIRECTIVE 2014/95/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. *Official Journal of the European Union*. 2014. No. 15. URL: <http://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj> (дата звернення: 03.05.2021).

Vanina Y. A.,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of Economic Policy and Management Department, KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0003-3587-4886;

Kosenko A. V.,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of Economic Policy and Management Department, KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0002-4006-2295

CONCEPTUAL ASPECTS OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS AND PROSPECTS OF ITS PRACTICAL IMPLEMENTATION IN UKRAINE

The article presents the results of research and generalization of the theoretical foundations of social responsibility of business and substantiation of priorities for the development of the domestic CRB model. The definition of "social responsibility of business" is defined, which is defined as the responsible attitude of any company to its product or service, to consumers, employees, partners; active social position, which consists in harmonious coexistence, interaction and constant dialogue with society, participation in solving the most acute social problems. The differences between the terms "social responsibility of business" and "corporate social responsibility" are revealed. The main models of corporate social responsibility are highlighted. The main differences in the areas of manifestation, objects and measures of social responsibility of business of different countries have been identified.

The high level of development of corporate social responsibility in the countries of the European Union, the USA and Japan has been proved, which is the result of a long purposeful state policy aimed at making entrepreneurs aware of their role in the socio-economic development of society.

Publications of annual social reports on corporate social responsibility (CSR-reports) as a basic tool for informing consumers and society are described.

The ratings of the best CSR programs implemented in the world and in Ukraine are researched and generalized.

It is established that corporate social responsibility in Ukraine is in its infancy. The peculiarities of the Ukrainian model of corporate social responsibility include: lack of basic principles of

responsible behavior of enterprises throughout the country, weak motivation for such practices, lack of state support for the formation of the institutional environment for socially responsible business.

Factors influencing the formation and development of social responsibility of Ukrainian business are identified. These include: economic (unformed institutional environment of business, concentration of capital in government, inefficient implementation of economic policy, significant public debt, high inflation and inflation expectations, high interest rates) and non-economic (specific mentality of the population, declining normality), lack of censorship mechanisms in the media and Internet resources, a high level of criminalization of society).

It is proved that in the process of formation and implementation of social responsibility of entrepreneurship the state should use the necessary levers to influence the formation of the institutional environment by stimulating initiatives to implement effective tools of international standardization, business social reporting, environmental and financial monitoring of companies.

Among the basic incentives for the development of social responsibility of entrepreneurship in Ukraine are identified effective interaction between government and business, their bilateral productive dialogue and optimization of the process of fulfilling the social function of enterprises in society.

Keywords: business, entrepreneurship, company, social responsibility, corporate social responsibility, model, social report, ISO 26000, UN Global Compact, society, government, state.

References

1. Vakun, S., Sabetska, T. Corporate social responsibility: concepts, development trends and domestic practice. URL: <http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/4571/1/%D0%92%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BD.pdf> [in Ukrainian].
2. UN Global Compact. URL: <http://www.globalcompact.org.ua> [in Ukrainian].
3. Drucker, P. Management practice. *Electronic library: website*. URL: <https://altairbook.com/books/6835753-praktika-menedjmenta.html> [in Ukrainian].
4. Green Paper of the Commission of the European Communities. URL: http://www.rspenergy.ru/main/static.asp?art_id=1552 [in Ukrainian].
5. Named the most socially active company in the world. *Business.ua: website*. URL: <https://business.ua/news/6545-nazvano-najbilsh-sotsialno-aktivnu-kompaniyu-svitu> [in Ukrainian].
6. Okhrimenko, O.O., Ivanova, T.V. (2015). Social responsibility. Kyiv: National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute" [in Ukrainian].
7. Posylkina, O.V., Bratishko, Y.S. (2018). Social responsibility: a synopsis of lectures for applicants for higher education in economic specialties. Kharkiv: NUPh [in Ukrainian].
8. Standards for corporate social responsibility. URL: <http://www.ksovok.com/standarts.php> [in Ukrainian].
9. TOP-25 Best CSR Programs. *DSnews: website*. URL: https://www.dsnews.ua/vlast_deneg/top-25-luchshih-programm-kso-27072020-393543 [in Ukrainian].
10. Bowen, H.R. (1953). Social Responsibilities of the Businessman. N. V.: Harper & Row [in Ukrainian].
11. DIRECTIVE 2014/95/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. *Official Journal of the European Union* (2014). No. 15. URL: <http://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 11.05.2021 р.